

Ablak a tavaszi térre

MAI SZOVJET KÖLTŐK

„A mai szovjet lírát nem teljességében, hanem változatosságában igyekszem ebben az antológiában bemutatni” — írja Rab Zsuzsa az *Ablak a tavaszi térre* bevezetőjében. Az, hogy Rab Zsuzsa már a válogatásban sem extenzív, hanem egyfajta intenzív teljességre törekedett, megmutatkozik az antológiában szereplő költőknél egyenként is: egy meghatározott, a fordítóhoz legközelebb álló alkotói periódusukban lépnek elénk. S itt kezdődhetne a vitám a szubjektivitását bevalló Rab Zsuzsával, de nem kezdődik, mert például Jevtusenkonak nekem is egy „korábbi, lazább testtartása” a rokonszenvesebb, s én is a sámánkodó Ahmadulinát szeretem.

A könyv húsz szovjet költő verseit tartalmazza (felsorolásuktól talán eltekint-hetünk). A húsból tíz orosz, s ez tükrözi is a szovjet irodalom belső arányait. Jev-tusenko, Rozsgyesztvenszkij, Vinokurov, Ahmadulina és a legjelentősebb „új hullá-mos” költő, Voznyeszenszkij nevéhez most megtanultuk a csuvas Gennadij Ajgi, az észt Ellen Niit, az örmény Parujr Szevak nevét (az oroszul író grúz Okudzsáva régi ismerősünk, a manysi Juvan Sesztalovval együtt), és másokét, akiknek költészete — s ez a kényszerűen szűkös válogatásból is kitetszik — jóval több, mint híradás egy-egy kis nép irodalmáról, életéről. Egyenként is érdemes lenne írni s mindenk-előtt többet tudni róluk.

Egyéniségekről van szó — lehet-e közöset írni róluk? Azt hiszem, igen (s ebben, persze, része van annak is, hogy az antológia válogatója, szerkesztője és fordítója egy személy), hiszen még egy soknemzetiségű és az adott esetben sok nyelvű iro-dalomnak is mindig van valami közös atmoszférája. S ez a mai szovjet költészet esetében a magabiztosság, derűs komolyság, ami csak a gyengébbeknél csaphat át hurrá-optimizmusba (*Az Ablak a tavaszi térre* mentes ettől). A magyar versízlésnek talán hiányoznak is a sötétebb színek, a kivétel talán Voznyeszenszkij Jég '69-e. (Kár, hogy itt csak részletét olvashattuk; a jelenkor nagy szintézisversei közé tartozik.)

Alkalmat adott ez a könyv arra is, hogy eddigi élményeinket, benyomásainkat újraélel mintegy ellenőrizzük: a már ismert és számon tartott költők közül ki hat ránk ugyanazzal az erővel, s ki vált számunkra érdekelenné.

Jevtusenko olykor hidegen hagy, nála a hasznos szándék és a művészi megvaló-sítás között ha nem is szakadék, de rés van; a gyakori versvégi feloldások (Szim-birszki vásár, Kakasszó) ellágyítják, lefaragják a vers súlyosabb mondandóit. A hét-köznapok, a kisember világát megéneklő Vinokurov poénra kiélezett verseit is gyengíti a helyenként bennük bujkáló érzelmesség. Okudzsáva hasonló eszközökkel él, mindennapi életünk „tartozékait” emeli szimbólummá ő is (Éjszakai trolibusz), de íróniája (amely regényeiben teljesedik ki) megóvja mindenféle ellágyulástól.

Voznyeszenszkij hatalmas egyéniség. Képes a modern világot tárgyaiban, tech-nikai eszközeiben is megragadni, s mindezt XX. századian zaklatott s zaklatottságá-ban is lendületes kifejezésmóddal. Képalkotása hol nagyszabású, hol groteszk (a szuzdali istenanya ovális keretbe foglalt képe a mozipénztárosnőt idézi fel képzelet-ben), szertelensége is rokonszenves.

Rimma Kazakova már felfedezés: új hang és halk hang, de friss és tiszta csengésű.

Sesztalov a manysi népköltészetnek nemcsak motívumvilágát, de ősi természet-szemléletét is továbbviszi: a természettől való függés érzése észrevétlenül válik lírájában a modern ember természetfáltésévé, hiszen mindkettőben a természeti világ áhítatos, eredendő tisztelete az uralkodó elem.

Rokonságokat is megfigyelhetünk. A kazah Olzsasz Szulejmant és az örmény Parujr Szevakot képeik sötét izzása, az észt Paul-Eerik Rummot és a lett Maris Čaklaist a mindkettejükre jellemző józan, de nem bölcselkedő gondolatiság kapcsolja össze. A leningrádi Gleb Gorbovszkij Vinokurovhoz áll a legközelebb, de nála erőtlenebb — talán az ő szerepeltetése a legkevésbé indokolt egy reprezentatív költői antológiában.

Egy antológia természetéből eredően nem nyújthatja azt a katarzisélményt, amit egyetlen jelentős költő jól megszerkesztett kötete, de kapunk helyette valami mást: egy valóban gazdag és változatos, új és új meglepetéseket tartogató versvilágot, amelyet ezután még jobban vágyunk alaposabban is megismerni. S az *Ablak a tavaszi térre* jó kedvcsináló annak is, aki a benne szereplő költők többségével első ízben találkozott. (*Kozmosz Könyvek, 1975.*)

Oszip Mandelstam: Csillapíthatatlan szavak

„Ezüstös fejszesuhanás / játszik a nyárfa levelén.” Ha József Attila e két sorát olvasom, ezután mindig felbukkan bennem a rájuk rímelő Mandelstam-strófa:

*Mosdom éjjel kinn az udvaron —
villog az ég csillag-morzsaléka.
Fénye: só a szekerce-vason,
hidegszik a színig teli dézsa.*

(Mosdom éjjel kinn az udvaron — Lator László fordítása.)

Nemcsak a világ könyörtelenségét a fejsze képével érzékeltető két költői kép rokon, a „csalás nélkül” való szétnézés, a törvények szigorával az emberi-művészi magatartás szigorát szembeállító világszemlélet is gyökerében azonos. „Tisztább szabály aligha akad / a friss vászon tiszta igazánál” — visszhangzanak Mandelstam sorai a József Attila-i gondolatra.

Mandelstam nem úgy kora költője, mint Majakovszkij (vagy akár József Attila), a tízes években írott első verseiből ugyanaz a szorongásait szigorú önfegyellemmel átélő, kimondó s a kimondással leküzdő ember portréja rajzolódik elénk, mint az utolsó, a börtön és száműzetés éveiből (1932—37) származókból. Költészetéből nem ismerhetjük meg a kor teljességét, de maga a kor is mindig legkomorabb arcát fordította feléje: szorongása nem egyfajta általános XX. századi életérzés, mert őt nagyon is valóságos sérelmek érték a cári Oroszországban; a forradalom is komor fenségben lép eléje (*Korom*), s hogy igazán feloldódni sohasem tudott a megváltozott világban, annak legfőbb oka, hogy szinte kezdettől ellenségnek tekintették (elég, ha Majakovszkij gyűlöletére gondolunk), s a harmincas évek számára már nem a nagy építkezések, hanem a méltatlanul elszenvedett üldöztetés, az élet peremére kerülés éveit.

Már 1912-ben ilyen — megfogalmazásában is kemény — képet rajzol a valóságról: „Ősz mord homálya — rozsdás vas — csikordul...” A szimbolista stílus homálymotívumát egyetlen metafora átfordítja egy szikárabb, illúziótlanabb s egyben a valóság törvényeivel jobban összhangzó (azaz — s itt nem a szóval játszom — összecsikorduló) kifejezőmód elemévé. Ez a világlátás és kifejezőmód teljeseedik ki az egyik utolsó vers kristálycsikordulású soraiban:

Nézek a fagy szemébe egymagam:
ő sehová, én meg sehonnán,
a sík, lélegző csoda, ráncatlan
tágul, sikklik dermedt habokban.”

(Nézek a fagy szemébe — Pór Judit fordítása.)

Oszip Mandelstam válogatott verseinek első magyar gyűjteménye *Csillapíthatatlan szavak* címmel 1975-ben jelent meg az Európa könyvkiadónál. A XX. század első évtizedeiben alkotó orosz költő üzenete későn jutott el hozzánk — későn, de nem megkéské; ez az üzenet ma is érvényes és új, bár költői eszköztára már évtizedek óta része a szovjet költészetnek. Búvópatak tört a felszínre, mint Bulgakov esetében, de a szovjet irodalom legfrissebb hajtásai is táplálkoztak már nedveiből.

Pór Judit válogatása, úgy érzem, pontosan követi a mandelstami líra ívelését, és a kötet fordításai is egyenletesen jó színvonalúak. A fordítók — akik közül sajnálatos módon hiányzik a Mandelstam világát különösen magáénak valló Bella István — Garai Gábor, Lator László, Pór Judit, Rab Zsuzsa, Somlyó György. Vitám csak egy-egy sor, kifejezés megoldásával lehet. Például a Leningrád következő két sorával: „Hazajöttél — idd szaporán, nosza hát, / vízi lámpasorok csukamájolaját!” Az eredetiben a kiemelt szó helyén *halzsírját* szerepel, s ez a szó nemcsak a leningrádi lámpasorok ködön átderengő, zsíros-fojtogató fényét érzékelteti pontosabban, hanem a vers világának fojtogató atmoszféráját is. A csukamájolaj szó kissé játékos hangulatú, gyengíti, majdnem idézőjelbe teszi a műben kifejezett szorongást. (Európa, 1975.)

BAKA ISTVÁN

